

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΟΥΡΥΤΣΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΕΡΑΝΙΣΘΕΝΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΝΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

II. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ΚΩΔΙΞ ΣΚΗΤΗΣ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΩΝ 97, ΙΩΑΣΑΦΑΙΩΝ 11 ΤΟΥ ΧVΙΙΙ ΑΙΩΝΟΣ

Ανεπίγραφος και άκέφαλος λόγος άντιρρητικός κατά τών ύποστηριζόντων τόν άπόλυτον προορισμόν¹

φ. 62β. Ουδεις γινώσκει τόν πατέρα, φησίν, ει μη ο υίός, και ᾧ άν βούληται ο υίός άποκαλύψαι. ει ουν... ο παντοκράτωρ πατήρ τρώφω τινι πνευματικῶ άποκαλύπτει τοις άνθρώποις, πόσω γε μάλλον οι λόγοι και τα μυστήρια τών κτισμάτων αυτου· ει γάρ τοις Ἑλλησι, τοις άναξις προς επιστροφήν και θεογνωσίαν, σχεδόν ειπείν τα ουρανου και γῆς και αστρων και ήλιου και θαλάσσης, άνθρώποις οὔσι, και στοιχείων και σωματων και πνευμάτων τὸ μυστήριον εκ μέρους εγνωρισε και άπεκάλυψεν αυτοις ο Θεός, πόσω γε μάλλον τοις έννοιον αυτον έν εαυτοις έχουσιν. Πολλαι μὲν ουν περι τούτων και τών τοιούτων ζητημάτων και Θεου κριμάτων έξ αιώνων γεγόνασι ζητήσεις και διερωτήσεις· και οὐ περι τούτου μόνον, αλλά και τίνος χάριν άνήρ ὅσιος περιπατῶν έν οδῶ έτελεύτησεν άφνω. έτερος έν βαλανιῶ ομοίως τήν ψυχήν παρέδωκεν. έτερος έν τραπέξῃ τὸ ποτήριον δεξάμενος σὺν αυτῶ και τὸ ποτήριον του θανάτου έπιεν. άλλη γυνή τίκτουσα, άλλη έν θαλάμῳ παρθένος και άγνή² τῇ ὄρφ του γάμου και τῆς χαρᾶς έτελεύτησεν. άλλος ιερωσύνην δικαίως προχειρισθεις και ψυχᾶς δυνάμενος σώσαι τῇ τρίτῃ ήμέρα νοσήσας απέθανεν. περι ὧν άπάντων ο μετα πίστεως χωρῶν³ χωρείτω και τήν λύσιν άδιστάκτως κατά τήν τών πατέρων διδαχήν άκουέτω. Ἐν άρχῇ ποιήσας ο Θεός τόν ουρανόν και τήν γῆν και τήν θάλασσαν και πᾶσαν ταύτην τήν ὀρωμένην κτίσιν εκ τεσσάρων στοιχείων παραδόξως αυτήν κατεσκεύασε, καθως και ήδη προλαβῶν ειπον, πυρὸς και ὕδατος και αέρος και γῆς (φ. 63α) καθως αυτος βούλεται... και κυβερνήν τήν έξ αυτών, ὡσπερ εκάστην γεννηθεισαν και σχεδιασθεισαν σωματων φύσιν· ὅθεν και έστιν⁴ ειδεάσθαι (sic) πάντα τα επίγεια σώματα και φυτά και φυτά και ζῶα και πᾶν

1. Ἐν άρχῇ προτάσσεται ή έξῆς του άντιγραφῆος σημείωσις: «Ἐν τινι χειρογράφῳ βιβλίῳ εὔρηται ο παρών λόγος, ήτον δὲ τα φύλλα ξεσχισμένα και έλειπεν ή άρχή και τὸ ὄνομα εκείνου, ὁπου έκαμε τόν λόγον».

2. άγνή

3. χωρῶν

4. έστιν.

ἔμψυχόν τε καὶ ἄψυχον πρὸς τὴν τῶν ἀέρων καὶ τῶν στοιχείων κράσιν ἀγόμενα μεταποιούμενα καὶ παλαιούμενα ἢ ψυχούμενα καὶ ζωογονούμενα ἢ φθειρόμενα. εἰ δὲ ἀμφιβάλλειν (1) δοκεῖς τοῖς εἰρημένοις, εἰπέ μοι, πόθεν πολλάκις θανατικὰ συμβαίνει τοῖς ζώοις καὶ τοῖς πετεινοῖς καὶ τοῖς ἰχθύσι τῆς θαλάσσης, τοῖς μηδὲν πρὸς Θεὸν ἁμαρτήσασιν (2). οὐκοῦν καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἡμῶν ἐκ τῆς γῆς ληφθὲν σῶμα, ὁμοοῦσιον αὐτῶν ὑπάρχον φθαρτὸν καὶ θνητόν, ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων καὶ τὴν σύστασιν ἔχον, ἐξ ὧν καὶ τὰ ζῶα συνέστηκεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, θεία καὶ ἀρχεδότω (3) προστάξει ὑπὸ τῶν στοιχείων ὡσανεὶ τινων γεννητόρων αὐτοῦ, λόγῳ Θεοῦ διοικεῖται καὶ ἄγεται καὶ αὔξει καὶ ζῆ καὶ νοσεῖ καὶ τελευτᾷ· ζῶν δὲ καὶ τελευτῆν λέγω τὴν θεία δυνάμει φυσικῶς ἐκ τῆς τῶν στοιχείων ἐνώσεως συνισταμένην· *τρεις γὰρ οἶδα λέγειν τάξεις θανάτου*: μίαν τὴν κατὰ κοινοῦ (φ. 63β) ἰδίῳ θανάτῳ συνισταμένην, δευτέραν δὲ ὡς τὴν τῶν Κορινθίων ποτὲ ἀναξίως κοινωνούντων καὶ κατὰ θείαν ἀπειλὴν αὐτοῖς πεμπομένην, οἷα (4) καὶ ἡ τῶν πρωτοτόκων Αἰγύπτου, οὐ κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν γεγεννημένην, ἀλλὰ κατὰ θείαν ὀργήν. τρίτην δὲ τὴν κατὰ ἄρρητον κρίμα (5) Θεοῦ κρημνιζομένων ἀδίκων τε καὶ δικαίων, ὡς ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰώβ. Ὁμοίως καὶ ζωῆς δύο εἶναι διαφορὰς ἐπιστάμεθα, μίαν μὲν κατὰ κοινοῦ φυσικῶς, ὡς πολλάκις εἶπον, ἐκ προνοίας Θεοῦ διὰ τῆς τῶν στοιχείων εὐτάκτου καὶ εὐκράτου διοικήσεως συνισταμένην, ἑτέραν δὲ τὴν θεοδώρητον, λέγω δὴ τὴν ὑπὸ Θεοῦ χαριζομένην, οἷα (4) ἢ (6) Ἐζεκιίου μετὰ τὴν νόσον ζωῆ<v> τῶν πεντεκαίδεκα χρόνων καὶ ἡ Λαζάρου μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἑτέρων τοιούτων· δεῖ γὰρ ἡμᾶς πρὸς τοῦτοις ἐπίστασθαι, ὅτιπερ ὁ δεσπότης Θεὸς τῶν ζῶων καὶ τῶν θανάτων καὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν στοιχείων πάντων, ὅπου μὲν βούλεται προστίθῃσι ζωὴν, ὅπου δὲ κελεύει ἐπάγει καὶ ἐπὶ δικαίους θάνατον, ὡς φησι (7) πρὸς Μωσέα (φ. 64α), ὅτι προστεθήτω Ἰαβὼν πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ (8)· καὶ πάλιν αὐτῷ τῷ Μωϋσῆϊ, «ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος καὶ τελευτα» (9). ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι ὡσπερ καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ναβονχοδονόσωρ καὶ ἄλλοι τινὲς πολλάκις πατέρες λαῶν καὶ ἐθνῶν, βασιλεῖς μεγάλοι, πρὸς τὴν τοῦ λαοῦ ἀξίαν καὶ προσθήκας καὶ ἀφαιρέσεις τῶν ἐκ Θεοῦ κομίζονται, πολλάκις δὲ καὶ δικαίοις τισὶν ἐπὶ πλείω προκοπαὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ χρόνου μέλλουσι προστίθῃσιν ὁ Θεὸς ὑπὲρ τὴν φυσικὴν ζωὴν τὴν τοῦ σώματος ζωὴν. Ἄλλ'

1. ἀμφιβάλλειν.

2. ἁμαρτήσασιν.

3. ἀρχέδοτος λ. ἀθησαύριωτος.

4. οἷα.

5. κρίμα.

6. ἦν.

7. ὡς φησί.

8. αὐτοῦ.

9. τελευτα.

οὐ περὶ τούτων ἡμῖν νῦν τῶν σπανίων ὑπὸ Θεοῦ ἐν τισὶ προσθηκῶν καὶ ὑφαιρέσεων ζωῆς καὶ θανάτου ὁ λόγος ἐστίν, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ κοινῆ ἐν ὄλῳ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων φύσεως, ζωῆς τε καὶ θανάτου τῶν ἡμετέρων σωμάτων, πῶς ἐν τισὶ μὲν χώραις ὑγιεινὰ ταῦτα καὶ πολυχρόνια γίνονται, ἐν ἄλλαις δὲ νοσερὰ καὶ ὀλιγοχρόνια, καὶ πῶς εἰς τινὰς μὲν τόπους συχνῶς θανατικὰ ὑφίστανται, ἄλλαι δὲ χώραι (1) ἐθνῶν ἀσεβῶν οὐδ' ὄλως θανατικοῦ πείραν γινώσκουσιν. καὶ πόθεν ἐν τῷ αὐτῷ πολλακίς Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων ἢ πιστῶν γένει τινὲς μὲν πολυτεκνοῦσι πονηροὶ ὄντες, ἄλλοι δὲ ἀτεκνοῦσιν ἀγαθοὶ ὑπάρχοντες. καὶ πάλιν τινὲς εὐσεβοῦντες ὀλιγοχρόνιοι γίνονται, ἕτεροι (2) δὲ πονηροὶ πολυχρόνιοι τελευτῶσιν. (φ. 64β) καὶ, ὅπως σαφεστέρα καὶ πιστοτέρα (3) ἢ διάγνωσις τῶν προκειμένων ζητημάτων Θεοῦ χάριτι γένηται, ὑποθώμεθα πόλιν τινα ἢ χώραν ἀσεβῆ καὶ παράνομον πᾶσαν τῷ διαβόλῳ λατρεύουσαν, καὶ ὄλως τί ἐστι Θεὸς μὴ γινώσκουσαν, ἀλλὰ λίθους καὶ ξύλους καὶ πηθίκοις (4) μυσσαροῖς καὶ μύιαις προσκυνοῦσαν καὶ δουλεύουσαν. εἰπέ μοι λοιπὸν σὺ ὁ λέγων προορισμὸν ζωῆς ἐκάστου ἀνθρώπου προγεγραμμένον παρὰ Θεῶ πρὸς τὸ συμφέρον, πῶς καὶ διατί τινες (5) τῆς ἀσεβοῦς πόλεως ἐκείνης οἱ μὲν ἑκατονταετείς τελευτῶσιν, οἱ δὲ πεντηκονταετείς, οἱ μὲν ἄτεκνοι, οἱ δὲ πολύτεκνοι, οἱ δὲ περιπατοῦντες ἀποπνέουσιν, οἱ δὲ πολυνοσοῦντες (6). ἕτεροι δὲ ἐπὶ πέμπτη πολλακίς ἢ καὶ δεκάτη ἡμέρᾳ ψυχομαχοῦντες καὶ ταραττόμενοι, οὕτω τοῦ σώματος χωρίζονται, ἄλλοι δὲ εἰρηναίως καὶ γαληνῶς τὴν ψυχὴν παραδίδωσιν. εἰπέ μοι λοιπὸν σὺ, πάντων αὐτῶν ἀσεβῶν καὶ πονηρῶν ὄντων, πόθεν αὐτῶν τινες (7) ὑγιεῖς τὸν ἅπαντα χρόνον διῆξαν (8), οἱ δὲ νοσεροὶ καὶ πολυπαθεῖς, καὶ οἱ μὲν πολύτεκνοι οἱ δὲ ἄτεκνοι, καὶ οἱ μὲν περιπατοῦντες ἀπέθανον, οἱ δὲ ἐπὶ χρόνον νοσήσαντες, (φ. 65α) ἄλλοι νήπια, καὶ ἕτεροι θηλάζοντες τοῦ βίου ἐπορεύθησαν. ὁ γοῦν προορισμὸν ζωῆς καὶ χρόνων δοξάζων καὶ λέγων ἐπ' αὐτοῖς προσκρούει τῷ Θεῷ· εἰ γὰρ προγνωστικὸς ἐστίν, ὅπερ οὖν ἐστι, τίνος χάριν τούτῳ μὲν τῷ εἰδωλολάτρῳ ἀνθρώπῳ πεντακόσια ἔτη ζωῆς προώρισεν, ὡς λέγεις, τούτῳ δὲ πάλιν τῷ ἀνθρώπῳ ἑκατόν, τοῦτον δὲ νήπιον καθαρὸν καὶ ἀθῆον τῆς πατρικῆς αὐτοῦ εἰδωλολατρείας ἐπῆρεν (9) ἐκ τοῦ βίου· εἰ γὰρ κατὰ προορισμὸν (10) ταῦτα γέγονε προσωπολήπτης εὑρεθήσεται ὁ Θεός, ὃς

1. χώραι,
2. ἕτερα.
3. παστωτέρα.
4. πειθίκοις.
5. τινὲς
6. πολυνοσοῦντες λ. ἀθησ. σχηματισθεῖσα ἐκ τῆς πολύνοσος.
7. τινὲς.
8. διεῖξαν.
9. ἐπέρεν.
10. προορισμὸν.

τὸν μὲν καθαρὸν λαβὼν ἐκ τοῦ βίου, τὸν δὲ προορίσας (1) φ' χρόνους ζωῆς προοινώσκων, ὅτι ἐν εἰδωλολατρείᾳ τοὺς τοσοῦτους καταναλώσει χρόνους. ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, μὴ γένοιτο, οὐδέ ἔστι (2) αἴτιος κακοῦ ὁ Θεὸς κατὰ τοὺς τῶν Μανιχαίων μύθους· ἐκεῖνοι γὰρ φασιν (3), ὅτι τοῖς μὲν ἀγαθοῖς καὶ δικαίοις ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος Θεὸς προώρισε τὴν ζωὴν, τοῖς δὲ ἀσεβεῖσι καὶ πονηροῖς ἀνθρώποις ὁ πονηρὸς Θεός, φασί, ποιεῖ τὴν γένεσιν καὶ τὸν θάνατον (4). ὁ δὲ ἱερὸς καὶ ἀποστολικὸς διδάσκαλος Κλήμης ἐν τῷ περὶ προνοίας καὶ δικαιοκρισίας Θεοῦ λόγῳ, τοιοῦτόν τι λέγει, ὅτι ὡσπερ δυνατόν καὶ νῦν πλάττειν ἀνθρώπους κατὰ τὴν προτέραν τοῦ Ἄδαμ διάπλασιν (φ. 65β) οὐκ ἔτι οὕτως ποιεῖ διὰ τὸ ἅπαξ χαρίσασθαι τῷ ἀνθρώπῳ τὸ γεννᾶν ἀνθρώπους, εἰπὼν πρὸς τὴν φύσιν ἡμῶν τό: αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, οὕτω, φησί, τῇ παντεξουσίῳ προνοητικῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ τὴν τῶν σωμάτων διάλυσιν καὶ τελευτήν, φυσικῇ τιμῇ ἀκολουθίᾳ καὶ τάξει καὶ μεταβολῇ τῇ τῶν στοιχείων ὥκονόμησε (5) γίνεσθαι κατὰ τὴν οὐσιώδη αὐτοῦ θεογονώσιαν καὶ κατάληψιν» (6). ἤκουσας φωνῆς ἱεράς πατρὸς πατέρων διδασκούσης, ὅτι περὶ τῇ παναγάθῳ καὶ τῇ προνοητικῇ αὐτοῦ δυνάμει ἐντέθηκε τῇ ἡμετέρᾳ φύσει ὁ Θεὸς οὐσιωδῶς καὶ τὴν διὰ σαρκὸς γέννησιν τὴν ἐκ στοιχείων δυνάμει Θεοῦ συνισταμένην; ὁμοίως καὶ τὴν διάλυσιν καὶ ἀποβίωσιν. οὐκοῦν ὀπηνίκα Ἰδης τινὰς μὲν ἀνθρώπους ὑπεργηγῶντας ἀσεβεῖς ὄντας, τινὰς δὲ θεοσεβεῖς ὀλιγοχρονοῦντας, μηδὲν ἀπρεπὲς περὶ Θεοῦ ἐννοήσης (7), μαθὼν ὅτι τὴν τῶν στοιχείων καὶ ἀέρος φύσιν ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια διοικεῖν καὶ κυβερνᾶν κατὰ τὴν αὐτοῦ ὀπην ὥκονόμησε (8) πᾶσαν τὴν ὀρωμένην κτηνῶν τε καὶ πετεινῶν καὶ ἰχθύων καὶ ἀνθρώπων φύσιν καὶ γέννησιν καὶ διάλυσιν καὶ σωμάτων θνήσιν. Ὅθεν ὀρωμεν, ὅτι περ ἡνίκα (9) περὶ τὸ ὑγρὸν (φ. 66α) στοιχεῖον ἢ φθορὰ περιγένηται θνήσκουσιν ἰχθύων αὐτομάτως πλήθη, ὅτε δὲ περὶ τὸ τῆς γῆς ξηρὸν, πίπτουσι τὰ κτήνη. ἐὰν δὲ τὸ τοῦ ἀέρος ψυχρὸν πλεονάσῃ, φθείρει τὰ πετεινά. εἰ δὲ τὸ τοῦ πυρὸς ὑπερζέσει (10) [τὸ] στοιχεῖον συνειδήσει τοῦ ποιητοῦ, τελευτῶσιν ὑπὸ θανατικοῦ οἱ ἀνθρώποι δι' αὐτοῦ. διὸ λοιπὸν τὰς τῶν στοιχείων προνοίᾳ Θεοῦ κινήσεις καὶ πλημμύρας καὶ ἐλαττώσεις καὶ κράσεις καὶ ποιότητας, τινὲς χώροι ἀπειρακτοὶ θανατικῶν τυγχάνουσι, ξηροτέρων πολ-

1. προορίσας.

2. ἔστι.

3. φασίν.

4. μᾶλλον ὀρθὸν τὸ προξενεῖ τὴν γέν. καὶ τὸν θάνατον.

5. ὀκωνώμησε.

6. κατάληψις, ὀρος φιλοσ. σημαίνων τὴν βουλευτικὴν ἐνέργειαν.

7. ἐννοόσεις.

8. ὀκωνώμησε.

9. ἡνίκα.

10. ὑπὲρ ζέσει

λάκις καὶ καθαρῶν καὶ ἀρ[ρ]ύπων καὶ ὑγροποιῶν ἀέρων καὶ ὕδατων ὑπάρχουσαι, καὶ μαρτυροῦσι τὰ Ἱερικούντια ἐπὶ Ἑλισσαιῆ ἄγωνα καὶ θανατηφόρα τυγχάνοντα· ὅθεν ἰώμενος αὐτὰ ὁ προφήτης ἔλεγεν· «ἴαμα τὰ ὕδατα ταῦτα, καὶ οὐκ ἔσται ἐν αὐτοῖς θάνατος ἢ ἀτεκνοῦσα» (1). ἀκούεις ὁ τοὺς προορισμοὺς ἡμῖν προβαλλόμενος προφητικῆς ἢ θείας φωνῆς μαρτυρούσης καὶ ἐξ ὕδατων γενέσθαι τοῖς ἀνθρώποις θάνατον καὶ ἀτεκνίας, καθὰ πάλιν καὶ τὰ Αἰγύπτια ὕδατα μαρτυροῦσι πολύγονά τε καὶ εὐτοκα τυγχάνοντα· εἰ δὲ ἐξ ὕδατων θνήσις σωμάτων συνειδήσει Θεοῦ γίνεται, πάντως ἂν καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν στοιχείων κατὰ τινὰς αὐτῶν πλεονασμοὺς καὶ ἐλαττώσεις, εἰ δὲ μὴ ταῦτα οὕτως, εἶπέ μοι, τίνος χάριν ὁ Θεὸς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην (φ. 66β) τοὺς ἀνθρώπους ἐσόφισε καὶ τὰς βοτάνας καὶ τὰ εἶδη πάντα τὰ θεραπευτικὰ προηυτρέπισεν· ὅθεν, καθάπερ ἐγὼ οἶμαι, καὶ σώζουσι πολλάκις Θεοῦ προνοίᾳ οἱ ἰατροὶ ἐκ θανάτου ἀνθρώπων. ἀμέλει γοῦν οἱ τῶν ἀρχαίων σωματεμπόρων ἐπιστήμονες ἐπυρθάνοντο τοὺς φιλοσόφους καὶ ἰατροσοφιστῶν τοὺς ἐπιστήμονας εἰς ἀκρίβειαν αὐτοῖς διαγγέλλειν τὰς ποιότητας καὶ τῶν στοιχείων τῶν χωρῶν τε καὶ ἐκ ποίας γῆς δεῖ ἀνεῖσθαι τὰ εἰς ἀνατολήν δφείλοντα πιπράσκεσθαι σώματα, μὴ ταχέως ἀποθνήσκειν· ἐκ ποίας δὲ πάλιν τὰ εἰς βορρᾶν καὶ οὕτω καθεξῆς περὶ πασῶν διηρωτῶν τῶν χωρῶν (2), ὡς ἐκ πείρας μαθόντες (3) εἶναι τινὰς (4) ἀέρας καὶ χώρας καὶ ὕδατα συντόμως φθειρόντα τὰ ἐξ ἑτέρων χωρῶν μετακομιζόμενα ἐκεῖσε σώματα. καὶ γοῦν πρὸ ὀλίγων χρόνων παραγενόμενος εἰς τὴν θάλασσαν τὴν νεκρὰν εἰς τὰ μέρη Ζωορῶν (;) καὶ Τετραπηργίας (5), ἔνθα χαλεποὶ τινες καὶ φθοροποιοὶ καὶ καυσώδεις καὶ σηπτικοὶ καθ' ὁμοιότητα Κύπρου τυγχάνουσιν οἱ ἀέρες, εὖρον πάντας τοὺς αἰχμαλώτους τῶν κατασπορῶν (φ. 67α) τοῦ δημοσίου Κυπρίους τυγχάνοντας· κάμοῦ θαυμάσαντος καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτήσαντος, οἱ τὰ αὐτόθι διοικήσαντες ταύτην πρὸς με τὴν ἀπάντησιν δέδωκαν, ὅτι οὐ προσδέχονται οἱ ἐνταῦθα ἀέρες ἕτερα σώματα, εἰ μὴ τὰ ἀπὸ Κύπρου, καὶ γὰρ, φησί, πολλάκις πεμφέντες ὧδε (6) ἐκ διαφόρων χωρῶν αἰχμάλωτοι ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐφθάρησαν καὶ ἀπέθανον· οὐκοῦν ἐντεῦθέν ἐστι (7) σαφῶς διαγνώναι, ὅτι ὁ πάντων δημιουργὸς καὶ ποιητὴς Θεός, ὁ ἀπ' ἀρχῆς δοὺς ἐκάστη φύσει τῶν κτισμάτων τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, αὐτὸς δέδωκε καὶ τοῖς στοιχείοις κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ γνῶσιν καὶ ῥοπήν διοικεῖν τὴν τῶν ἡμετέρων σωμάτων γέννησιν τε καὶ αὔξησιν καὶ ζωὴν καὶ θάνατον, καὶ διὰ τῆς αὐτῶν, λέγω δὴ, τῶν τεσσάρων στοιχείων κινήσεως γίνεται ὁ τοῦ σώματος θάνατος· καθ' ἣν γὰρ

1. τὸ ἕτην οὐ μόνον δὲν συνάδει ἀλλὰ καὶ ἀντιφάσκει πρὸς τὰ λεγόμενα.
2. χωρῶν
3. μαθόντας.
4. εἶναι τινὰς.
5. τετραπηργίας.
6. ὧδε.
7. ἐστὶ.

ᾧραν⁽¹⁾ ἢ ῥοπήν ἢ θερμὴ καὶ ζωογονικὴ τοῦ αἵματος ἐνεργεῖα ἐκ τινος ἐκλείψει⁽²⁾ αἰτίας ἐκ τοῦ σώματος, εὐθέως ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐκ στοιχείων τὸ σῶμα συγκείμενος καὶ ὑπὸ θείας δι' αὐτῶν δυνάμεως ζωοποιούμενος καὶ λυόμενος· λοιπὸν διὰ τούτων τινὲς νήπιοι ἀποθνήσκουσι, διὰ τούτων καὶ τινα ἔμβρυα τελευτῶσι, κατὰ τινα φυσικὴν στοιχείου αἰτίαν καὶ ἀντιπάθειαν, ἀσθενησάσης καὶ ἐκλειψάσης τῆς ζωτικῆς (φ. 67β) καὶ θερμῆς τοῦ αἵματος ἐνεργείας, μὴ ἰσχυράσης ἐπὶ πολὺ ζωογονῆσαι τὸ σῶμα· ὡς γὰρ ἤδη προεῖπον, οἷα⁽³⁾ ᾧρα κλείψει⁽⁴⁾, ἢ ἐν τῷ αἵματι θερμὴ κινητικὴ ἐνεργεῖα, εὐθέως ἢ ζωὴ τοῦ σώματος χωρίζεται· καὶ διὰ τοῦτό τινες⁽⁵⁾ ἄφνω ἀποθνήσκουσιν· διὰ τοῦτό τινες⁽⁶⁾ ἐν τῇ ὁδῷ ἑξαίφνης πεσόντες ἐξέπνευσαν· διὰ τοῦτο ἄλλοι ἐν τραπέζῃ τελευτῶσι· διὰ τοῦτό τινες⁽⁵⁾ ἀσεβεῖς ὑπεργηρῶσιν· διὰ τοῦτό τινες⁽⁶⁾ εὐσεβεῖς ὀλιγοχρονοῦσιν· διὰ τοῦτό τινες⁽⁵⁾ ἀγαθοποιῆσαι σκεψάμενοι οὐκ ἔφθασαν, ἀλλὰ προεφθάσθησαν· διὰ τοῦτό τινες⁽⁵⁾ ὅσοι παραπεσόντες οὕτως ἀπέθανον· δοκεῖ γάρ μοι, ὅτι πᾶσα χώρα πολυχρόνια φυλάττουσα τὰ βρώματα καὶ τὰ σπέρματα, πάντως ὅτι καὶ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ὥσπερ καὶ τὰ ἐναντία· καὶ διὰ τοῦτό τινες⁽⁵⁾ εὐσεβεῖς τέκνα συντόμως θιάπτουσι, τινῶν δὲ ἀσεβῶν τέκνα πολυχρονοῦσιν· διὰ τοῦτο ἐν ταύτῃ μὲν τῇ πόλει θανατικοῦ γενομένου τὰ νήπια τελευτῶσιν, ἐν ἑτέρῃ δὲ πόλει οἱ τέλειοι ἄνθρωποι· καὶ πάλιν ἐν ἄλλῃ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ γέροντες· καὶ ποτὲ μὲν λοιμικῇ⁽⁶⁾ νόσῳ, ποτὲ δὲ πυρεκτικῇ, καὶ ἄλλοτε δι' ἐκβρασμοῦ, καὶ ἄλλοτε πλευριτικῇ διαθέσει οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουσιν ἐν τοῖς θανατικοῖς κατὰ τὴν τοῦ ἀέρος καὶ τῶν στοιχείων κινήσιν καὶ πλεονασμὸν καὶ ἐκλείψιν τῶν τόπων καὶ τῶν χωρῶν⁽⁷⁾· καὶ οὐκ (φ. 68α) ἐκτὸς μὲν τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἄπαγε! ὅμως [διὰ] ἀρχεδότου παρ' αὐτοῦ τῶν στοιχείων κινήσεώς τε καὶ διοικήσεως, δι' ἧς πάλιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πολλάκις καὶ τινες γυναῖκες εὐσεβεῖς στείρα εὐρίσκονται, καθάπερ ἡ Σάρρα καὶ Ῥεβέκκα καὶ Ἄννα· τινὲς δὲ πάλιν ἀσεβεῖς πολύτεκνοι· τάχα δὲ καὶ τολμῶ λέγειν, ὅτι κατὰ τινα τοιαύτην⁽⁸⁾ φυσικὴν καὶ θεόκτιστον ἀκολουθίαν καὶ αἰτίαν τῶν σωμάτων. πολλάκις δὲ γυνὴ καὶ ἀνδράσι συζευχθεῖσα κατὰ πρόσβασιν (ἴδ. σημείωσιν), πάντας αὐτοὺς ἔθαψε, δριμυτάτου τινὸς καὶ δραστηρίου εὐσεβεῖσα χυμοῦ καὶ σπορᾶς· ὡσαύτως καὶ ἀνὴρ ἐκ τῆς δετῆς αἰτίας κατὰ πρόσβασιν πολλάκις ἐνωθεῖς⁽⁹⁾ γυναίξιν τὰς πάσας⁽¹⁰⁾ ἔθαψεν.

1. ᾧραν.
2. ἐκλείψει.
3. οἷα.
4. κλείψει.
5. τοῦτο τινές.
6. λοιμικῇ.
7. χώρων.
8. τοιαύτα.
9. ἐνωθεῖς.
10. πᾶσας.

φασὶ δέ τινες, ὅτι τῷ αὐτῷ τρόπῳ, τοὔτέστι τῇ κρᾶσει καὶ τῇ αἰτία καὶ τῇ διαφθορᾷ τῶν στοιχείων, οἱ μὲν πολλάκις ἐπὶ πλείστας ὥρας⁽¹⁾ καὶ ἡμέρας ψυχομαχοῦντες ὅσοι ὄντες, οὕτω τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος ἀποχωρίζουσιν· οἱ δὲ πάλιν πονηροὶ ὄντες, εἰρηναίως καὶ ἀσιάντως (sic) τοῦ σώματος χωρίζονται· καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ τῶν πλευριτικῶν θάνατος· οὗτοι γὰρ καὶ ἀσεβεῖς, καὶ θεοσεβεῖς ἔσονται, ἀσιάντως⁽²⁾ ἐσθίοντες (φ. 68β) καὶ πίνοντες καὶ λαλοῦντες τελευτῶσιν· διὰ γὰρ τοῦ ψυχοῦ στοιχείου ἢ πλευριτικῆ νόσος συνισταμένη συντόμως τὴν τοῦ αἵματος θέρμην τὴν ζωτικὴν ἀναστέλλουσα, ἀλυπώτερον αὐτῷ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἐργάζεται. Ὅτι δὲ κατὰ πλεονασμὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ αἵματος τὰ πολλὰ τῶν θανατικῶν συνίστανται ἐρῶ σοι καὶ τρίτην καὶ τετάρτην παράστασιν· πρῶτον μὲν, ὅτι ὡς θερμότερα ὄντα τὰ νήπια πολλάκις αὐτὰ τελευτῶσιν· δεύτερον, ὅτι τοῦ ἕαρος ἀρχομένου ἐπὶ τὸν τοῦ Πάσχα καιρὸν, ὅτε ὁ τοῦ αἵματος πλεονασμὸς, καὶ διάφορον τολμικὸν (!) γίνεται τῆς θνήσεως, τρίτον, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν τελευτώντων κλίνοντος τοῦ ἡλίου τῇ νυκτὶ ἀποθνήσκουσιν τῆς ψύξεως τῆς ὥρας¹ ἕξωθούσης τὴν ζωτικὴν τοῦ αἵματος ἐνέργειαν καὶ ἀποψυχούσης τὸν ἄνθρωπον· ὅθεν καὶ ἐὰν ἀνασχίσῃς τὸν νῦν θανόντα ἄνθρωπον τὰ μὲν τρία στοιχεία τοῦ φλέγματος τοῦ χυμοῦ καὶ τῆς χολῆς εὐρήσεις ἐν τῷ σώματι, αἷμα δὲ οὐχ εὐρήσεις· ἀλλὰ μὴ καταδράμῃ τοῖς εἰρημένοις ὁ φθονερὸς ἀκροατῆς νομίσας⁽³⁾ ἡμᾶς καὶ εἴμαρμένην διὰ τῶν εἰρημένων παρεισάγειν· πάρεστι γὰρ ὁ λέγων, ὅτι «οὐδὲ ἐν στρουθίον πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς ἄνευ εἰδήσεως (φ. 69α) τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς»⁽⁴⁾· «ἐν γὰρ τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς»⁽⁵⁾, καὶ «ἐν πάσῃ τῇ γῆ τὰ κτίματα αὐτοῦ»⁽⁶⁾, καὶ φέρει καὶ μεταφέρει τὰ πάντα τῷ ἤματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· ἀλλ' οὗτος δὲ αὐτὸς ὁ πάντων ποιητῆς καὶ προνοητῆς Θεός, ὁ φέρων καὶ διοικῶν τὰ πάντα τῷ νεύματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, διττὸν τὸ ζῶον ἀπ' ἀρχῆς κατασκευάσας, τὸν ἄνθρωπον, λέγω δὴ, ἐκ ψυχῆς ἀθανάτου καὶ νοεῶς καὶ σώματος συνθέτου καὶ ὑλικοῦ, δύο αὐτῷ διοικήσεις φυσικὰς οὐσιώδεις ἐντέθεικε, τῇ μὲν ψυχῇ κυβερνήτην⁽⁷⁾ δοῦς τὴν αὐτεξούσιον προαίρεσιν, καθὼς ἂν βούληται⁽⁸⁾, εἴτε ἐπ' ἀρετὴν, εἴτε ἐπὶ κακίαν ἀπάγειν (τὴν ψυχὴν), ἀναιτίου ὄντος τοῦ Θεοῦ ἐν τούτῳ, τὸ δὲ σῶμα πρὸς ζωὴν διὰ τῶν στοιχείων αὐτῶν συνειδήσει Θεοῦ κυβερνησίην τε καὶ διοίκησιν· καὶ ὥσπερ δέδωκεν ὁ Θεὸς ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς, τῷ μὲν ἡλίῳ

1. ὥρας.

2. ἀσιάντως, ἀθησ. λ.

3. νομήσας.

4. Ματθ. ι', 29, 31.

5. Δαβίδ.

6. Δαβίδ.

7. κυβερνήτην.

8. βούλεται.

τὴν θερμαντικὴν ἐνέργειαν, τῇ δὲ σελήνῃ⁽¹⁾ τὴν ἐν νυκτὶ φωτιστικὴν δύναμιν, τῇ δὲ γῆ τὴν σπερμογονικὴν αὔξησιν, τοῖς δὲ φυτοῖς τὴν καρποφόρον τελειώσιν, τοῖς δὲ ζώοις τὴν διὰ συνουσίας σύστασιν, καὶ ἕκαστη ἀπλῶς φύσει τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, οὕτω δέδωκε καὶ τοῖς στοιχείοις (φ. 69β) τὴν τῶν σωμάτων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κατὰ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν πρὸς ζωὴν καὶ θάνατον διοικήσιν τε καὶ κυβέρνησιν. τοῦτο δὲ πάνυ ἀναγκαῖόν ἐστιν⁽²⁾ ἡμᾶς ἐπίστασθαι, ἴν' ὀπηνίκα⁽³⁾ καταθεάσῃ ἀσεβεῖς μὲν πολυχρονίους ὄντας ἢ τούτων μὲν ἄφνω πάλιν τελευτῶντων (sic), τούτων δὲ ἑξαπίνης τὴν ὁμιλίαν κρατηθέντων, τούτου δὲ τοῦ ὁσίου νήπια μὲν πάντα τὰ τέκνα τελευτῶντα, τούτου δὲ τοῦ δυσσεβοῦς τοὺς υἱοὺς ὑπεργηγῶντας, καὶ τοῦτον μὲν τὸν θεάρεστον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ψυχορραγοῦντα, τὸν δὲ Ἑλληνα εἰρηρικῶς καὶ ἀταράχως τελευτήσαντα· καὶ ταύτην μὲν τὴν ἁγίαν γυναῖκα στείραν οὖσαν, ταύτην δὲ τὴν Ἑλληνίδα πολύτεκνον, ἐν ταύτῃ μὲν τῇ θεοσεβεῖ χώρᾳ ἀδιάλειπτα θανατικὰ γινόμενα, ἐν ἐκείνῃ τῇ Ἑλληνικῇ καὶ ἀπίστῳ ἑνορίᾳ οὐδέποτε λοιμικὸν⁽⁴⁾ καταφθάνον<τα>, καὶ ἀπλῶς ἡνίκα⁽⁵⁾ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα φοβερὰ καὶ παράδοξα θεάσῃ γινόμενα, μὴ θαμβηθῆς μηδὲ ἀπρεπὲς τι ἢ βλάσφημον περὶ Θεοῦ ἐννοήσῃς μαθὼν ἀκριβῶς ἐκ τῶν προειρημένων, ὅτι πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκτὸς μὲν τῆς παντεπόπτου καὶ προνοητικῆς τοῦ δημιουργοῦ οὐ διαπράττονται γνώσεως, ὅμως οὐχ ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν θεοκτίστων στοιχείων ἀρχεδότου καὶ θεοδότου εὐτάκτου κυβερνήσεως καὶ τάξεως καὶ φυσικῆς διοικήσεως, πλὴν οὐχ ὀριστικόν, οὐδὲ ἐριστικόν⁽⁶⁾, οὐδὲ δογματικόν, ἀλλὰ δογματικόν, ἀλλὰ γνωμικόν καὶ εἰκαστικόν λόγον τὸν παρόντα εἰρήκαμεν, δυσωποῦντες τοὺς γνωστικωτέρους διδασκάλους συγγνώμην διδόναι καὶ ἀναπληροῦν τὰ ἡμῶν ὑστερήματα.

1. σεληνί.
2. ἐστίν.
3. ὀπηνίκα.
4. λυμικόν.
5. ἡνίκα.
6. ἐρησικόν.

Σημ. Ὁ συγγραφεὺς ἀνήκων εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῶν ἀπολογητῶν τοῦ Γ' ἢ Δ' αἰῶνος δὲν φαίνεται τυχαῖος. Περιηγήθη πόλεις καὶ χώρας καὶ ἦν ἐντριβὴς περὶ τὴν φυσιολογίαν καὶ ἰατρικὴν (βλ. 164—167), καταπολεμῶν τὸν ἀπόλυτον προορισμὸν καὶ τὴν εἰμαρμένην καὶ προσπαθῶν ν' ἀπαλλάξῃ τὸ θεῖον τῶν ἐκ τούτου προσαπομένων εὐθυνῶν ἐξηγγεῖται τὰ ἀπορούμενα θαυμασίας καὶ τὰς διαφορὰς καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον συμβαίνοντα παρ' ἡμῶν ὡς φυσικὴν ἀκολουθίαν τῶν διαφορῶν τῶν ζράσεων, τῶν τόπων, τοῦ κλίματος κ.τ.τ. λύει οὕτως τὸ δυσκολώτατον τοῦτο πρόβλημα. Ἡ φράσις του εἶναι σαφής, καλλιεπὴς καὶ εὐρυθμῶς. Ἐκτὸς τῶν νεολογιῶν καὶ ἀθησαυριστῶν λέξεων μεταχειρίζεται καὶ οὐκ ὀλίγας σπανίας· διὸ καὶ εἶναι ἀκατάληπτος ἐν πολλοῖς· π.χ. πρὸς κατανόησιν τῆς λέξεως π ρ ὁ σ β α σ ι ς εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγῃ τις εἰς τὸν Γαληνόν (ΙΘ', σ. 178, Kühn), ὅθεν λαμβάνει αὐτήν. Κατ' ἐμὴν γνώμην ὁ συγγραφεὺς εἶναι πρωτότυπος εἰς τὰ ἐπιχειρήματα καὶ διασαφηνίζει ἱκανῶς τὸ περὶ προορισμοῦ πολυζήτητον θέμα.